

A szerkesztés, a sajtó alá rendezés munkája teljességgel dicséretes: a szemelvényeket megbízható szövegközlésben, gondos jegyzetekkel, s minden esetben alapos ismertető, értékelő bevezetéssel, magyarázatokkal kapjuk. Mintegy három magyi, eredetileg idegen nyelvű szöveg itt jelenik meg először magyarul, szakavatott fordításban.

Gyenis Vilmos

**Sötér István: Álom a történelemlről.** Madách Imre és Az ember tragédiája. Bp. 1965. Akadémiai K. 101 l. (Korunk tudománya).

Sötér István kitűnő példáját adja kismonográfiájában a tömör, célratörő tudományos elemzésnek. Pedig aki egy kicsit is tájékozott a Madách-filológiában nagyon jól tudja mennyi kitérő csábítja a vállalkozót témája kifejtése során. Sötér István minden számbavehetően fontos eszmébe beavatja olvasóját, sorra kezébe adja azokat a kulcsokat amelyek birtokában feltárulhatnak a főmű, a Tragédia titkai, izgalmi. Történik ez úgy, hogy mindvégig a Tragédiához vezető magaslati főútvonalat járjuk végig, amelynek bármely pontjáról jó kilátásunk van a mellékösvényekre, a Tragédiát övező valamennyi eszmerendszere. A kismonográfia arra az alapelvre épül, hogy minden Madáchsal kapcsolatos fejtegetés egyetlen érdeke a főmű minél tökéletesebb megvilágítása lehet. Jól illusztrálja ezt a tartalomjegyzék tömör foglalata; *Madách élete — Ut a Tragédiához; a drámák — Ut a Tragédiához; a líra — Az ember tragédiája.* Ez a Tragédiára összpontosuló figyelem azonban végigpásztazza Madách életének valamennyi fontosabb mozzanatát, életművének minden jelentősebb darabját. Sötér István új érvekkel erősíti meg azt az erjesztő-érlelő szerepet amelyet Madách drámái és lírai alkotásai betöltöttek a Tragédia eszmevilágának kialakulása során. Ezzel szoros és szerves kapcsolatot teremt *Az ember tragédiája* és az azt megelőző művek között. Az ilyen tudatos egybevetések mindinkább arról a különösségről győznek meg bennünket, hogy Madách az a ritka költő-zseni, aki csak egyetlen művében képes fellobbantani, maradóktalanul formába önteni tehetsége végső és valamennyi lehetőségét. Ennek ellenére drámái és lírai művei önálló értékkel bírnak, szuverén elbírálás rangját is magukénak tudhatják; ám nehéz úgy olvasni őket, hogy ne a Tragédia előhangjait véljünk felismerni bennük. A további Madách-kutatás izgalmi — és nagy lehetősége — éppen ebben a különös helyzetben rejlik, hiszen az életmű még számos rejtélye, összefüggése kerülhet felszínre, olyanok mint pl. a költő alkotásléktana, a Tragédia írására készülődés öntudat-

lan és tudatos műhelymunkálatai, az újszerű eszmei-művészi motívumkutatás, az eszmei fejlődésrajz, a hatások reális felmérése, a drámái és lírai művek elmélyültebb elemzése stb. Mindez már nem lehetett Sötér István feladata, de tanulmányában impliciten e lehetőségekre is figyelmeztet. Sötér István Madách-tanulmányainak korábbi olvasója azt gondolhatná, hogy e könyvecskéjének Tragédia-elemzése a már ismert tételeinek újrafogalmazását foglalja magában. Nos, nem erről van szó. Sőt a szerző a Tragédia új megközelítése szempontjainak egész sorozatát adja elő. (A korszak egyeztetési törekvései, a szabadakarat, kritika és kiegyenlítődésk a Tragédiában, a Tragédia három szférája, a három szféra kiegyenlítődése stb.) A Tragédia értékelésének ezen új szempontjai — jól észrevehetően — a szerző hatalmas monográfiájában, a *Nemzet és haladásban* alakultak ki, először ott találkoztunk velük. Most a pályakép egységes szempontú áttekintése során láthatjuk igazán, hogy ez az „évtized-monográfia” milyen sokat alakított, igazított Madách-képünkön; mindenekelőtt világosabban látjuk a Tragédiát megelőző tíz év eszméletörténetét, benne költőnk gondolatainak közvetlen környezetét. Egyre inkább szakadozik az a kozmopolita köd a Tragédia ormai körül, amelyet a pozitivisták iskola vont köréje: egyre több tudományos érvünk van annak bizonyítására, hogy Madách Imre alkotása a magyar történelmi-társadalmi valóság terméke, ihlet-forrásai magyar talajból fakadnak. Egyetemességének is ez lehetett záloga. Sötér Istvánnak ebben a szellemben sikerült *Az ember tragédiáját* keletkezésének élményi — történelmi — eszmei talaján magyaráznia. Ebben rejlik kismonográfiájának újszerű tudományos értéke.

Baranyi Imre

**Kántor Lajos: Száz éves harc „Az ember tragédiájá”-ért.** Bp. 1966. Akadémiai K. — MTA Irodalomtörténeti Intézete. 143 l. (Irodalomtörténeti Füzetek 53.)

A magyar literatúrában nincs még egy alkotás, melynek szakirodalma fölülmúlna a Tragédiáét. Nagyon kicsi a száma azoknak az irodalomtörténészeknek, ez számotkznak és színházi szakembereknek, akik nem hallatták szavukat ebben a kérdésben. Az eltérő értelmezések és állandó átértékelések bizonyítják a Tragédia belső energiáit, de problematikus-ságát is, s jól tükrözik irodalomtudományunk belső mozgását, gyakran kiszikrázó eszmei harcát. Kántor Lajos vállalkozott a Tragédia értelmezése és értékelése körül folyó polémiai rendszerezésére. A szerzőt elismerés illeti azért, hogy meglátva anyagában az általánosabb tanulságok levonásának lehetőségét,